

LITTERATUR

SVENSK PROSA 1935

Svenska Bokhandelsföreningens Julkatalog 1935 uppvisar cirka 130 nummer under rubriken romaner och noveller i original. Då vidare pressannonserna under årets sista veckor signalerade upplagor på åtta till tre tusen för några av dessa 130, kan man inte undgå att dra den förvånande slutsatsen, att svenska folket faktiskt läser böcker. Åtskilligt hör naturligtvis till den rena förströelselitteraturen, men procenten av aktuellt diskuterande och litterärt syftande verk är anmärkningsvärt stor — underhållningslitteraturen har ju också en mördande konkurrens från de många översättningarna att kämpa med.

Ett av kännemärkena på 1935 års prosakonst är dess allvar. Det är inte bara vardagen, utan ofta den grå vardagen, som skildras. Tidens oro och osäkerhet avspeglas i litteraturen, dess tusen frågor kunna inte undvikas, dess spända nerver, dess jäktande oro ge utslag också på böckernas sidor. Det är betecknande, att humorn är jämförelsevis sällsynt. Den lyser fram här och var värmande och skapande, men i rikare mått finns den egentligen bara i *Gustaf Hellströms Storm över Tjurö* (som behandlas på annan plats), alltså hos en författare, som närmast hör till Hjalmar Bergmans och Ludvig Nordströms generation. Man kan också konstatera, att förkärleken för analys är större än lusten att fabulera. Den nyare psykologiens landvinningar och popularitet har drivit intresset åt människostudiet, inte minst studiet av barnens psykologi och psykologiskt självstudium. Med sin roman *Nu var det 1914* slog *Eyvind Johnson* 1934 in på den självbiografiska romanens område och hans uppslag har lockat ett flertal efterföljare. Eyvind Johnson själv har fortsatt den inslagna stråten. I *Här har du ditt liv* skildrar han den unge proletären Olofs liv under krigsvintern 1915. Olof har blivit arbetare vid en småsåg uppe i Norrland. Han lever till det yttre som alla de andra i arbetslaget men innerst inne känner han, att denna värld dock inte är hans verkliga: »det finns så mycket annat än det här». Han upptäcker böckerna, slukar populärfilosofi men intresserar sig mest för exemplen, undrar hur det gick och diktar vidare själv. Det finns en inlagd episod i boken, en skillingtrycksvisa som berättas om på prosa, vilken dels exemplifierar, hur den folkliga fantasien arbetar, dels visar, hur diktens värld möter Olof. När han av inre tvång drivs att sluta vid sågen och vandrar vidare ut i livet, har han börjat upptäcka en ny värld, diktens trolska, förtätade verklighet. Det var det viktigaste som skedde för honom under vintern 1915, då en tidsålder störtade samman. Eyvind Johnson har fångat den norrländska miljön med genial säkerhet; inledningsscenen vid faderns begravning är ett praktstykke av folkpsykologi, där humorn glittrar

fram och kastar sitt ljus över de säkert fångade figurerna. Allt är sett inifrån i denna betydande roman, vars primitivt knappa, ytterst karaktärsfulla språk är kongenialt med innehållet.

Harry Martinsons Nässlorna blomma hör till samma romantyp. Här skildras sockenbarnet Martins ambulatoriska tillvaro från bondgård till bondgård och hans tid som yngsta hjon i ett fattighus av sten. Romanen har sitt främsta värde som barnpsykologisk skildring. Med sitt på en gång naivt romantiska och allvarligt reflekterande temperament och sin klarögd, från alla schabloner befriade iakttagelseförmåga har Martinson alldeles särskilda förutsättningar att levandegöra bokens huvudperson. Han har en förmåga av introspektion, som med sömngångaraktig säkerhet träffar rätt, samtidigt som han intar en objektivt skärskådande inställning till händelseförloppet. Med en enkelhetens poesi skildrar han barnets förvirrade, svårbegripliga psyke med dess fantasiskapande, dess bildtänkande, dess underliga associationsbanor. Det är ytterst sällan man kommer en människa så in på livet som denna hemlösa pojkgestalt, så rörande ensam och övergiven i en stor och främmande värld. Man kunde tala om ett evangeliskt drag i Martinsons diktning. Han är en godhetens predikare även i denna historia om ett fattighusbarn i nässlornas värld. Där man väntar sig en indignationsroman, talar Martinson om hatets förbannelse. Romanens verkan förringas inte därav. Dess verklighet blir bara dubbelt allvarlig, dess budskap tränger djupare in.

Den tredje i raden är *Agnes von Krusenstierna*. Hon har gått en väg, som är Martinsons motsatt, tillbaka till sin barndoms land. Hennes inspiration är från början alstrad av hat. I *Fattigadel*, första delen av en serieroman, utlämnar hon icke utan tillfredsställelse sin aristokratiska mödernesläkt till beskådande i karikatyr. Lyckligtvis tar konstnären snart överhand över nyckelskribenten, även om det finns mycket just av hatets klarsyn i den bild förf. ger av det enkla överstehemmet i den lilla norrländska residensstaden. Det är en instängd värld med gammaldags vanor, dagliga penningbekymmer och ständiga svårigheter att upprätthålla en ståndsmässig standard. Med den förmåga av psykologiskt valörmåleri, vari Agnes von Krusenstierna ofta förr visat mästerskap, och med sitt ovanligt mjuka, rena och nyansrika språk tecknar hon sin hjältinna Vivekas uppväxt i denna miljö, hennes konfrontation med obevekliga, ofta skrämmande verkligheter och med frågor, som ingen vill besvara. Det är på en gång etsande skärpa och öm mjukhet i denna skildring. En känsla av något skrämmande, av ständiga faror utom och inom oss själva, är något konstitutivt i Agnes von Krusenstiernas diktning. Ibland låter hon detta ta gestalt i form av groteska, häxliska figurer, som skänka ett demoniskt men också ett överdrivet karikatyriskt drag åt hennes diktade värld. Djupast när hon, när hon kan skildra med sympatiens inlevelse. Hennes Viveka är ett svenskt flickporträtt, som man inte så lätt glömmet.

Närmast till denna grupp av självbiografiskt inspirerade romaner

Litteratur

kommer *Vilhelm Mobergs Sänkt sedebetyg*. Även Moberg har skådat tillbaka mot det förgångna och skildrar här den miljö, i vilken han vuxit upp. *Sänkt sedebetyg* är första delen av en trilogi, som börjar med en skildring av huvudpersonen som vuxen. Sedan man fått lära känna Knut Toring som familjeförsörjare i Stockholm, får man veta, hur han blev den han blivit. Hans olycka består däri, att han fått sin ungdoms drömmar förverkligade. Han har drömt om att få tillfredsställa sin läshunger; han blir välbeställd chefredaktör för en kolorerad veckotidning. Som sådan längtar han tillbaka till jorden och tvingas till räkenskap för sitt liv. Moberg utför konststycket att förklara sin hjältes längtan tillbaka till jorden genom att skildra, hur han av inre krafter drivs därifrån. Berättelsen är klart disponerad, väl avvägd och dokumenterad med initierad sakkunskap. Moberg får den undångömda smålandsbyn att leva upp med dess vidskepelse, dess skräckreligiositet, dess stränga krav på arbete, dess få och stulna nöjen. Med säker konst har han skildrat Knut Torings utveckling. Det är berättelsen om en man, som bryter sig ut ur en värld, vilken synes förkväva honom, men samtidigt omedvetet fjättras till samma värld med rottågor, som han aldrig skall bli mäktig att bryta. *Sänkt sedebetyg* skildrar utgångspunkten för en psykisk kris. Det väsentligaste i denna trilogi är sparat till de kommande delarna, av vilka man har rätt att vänta mycket.

Till de mer eller mindre självbiografiska romanernas klass vill man gärna räkna även *Gustav Sandgrens Du bittra bröd*. Den är i varje fall så initierad, så finstämd och så intensiv, att den verkar upplevd. Även här står barnskildringen i medelpunkten, visserligen inte så vibrerande intensiv som hos Martinson, men säkert gjord, enkel, saklig, rörande utan sentimentalitet. Centralfiguren är den fattiga, allt uppoffrande modern och boken är en vacker hyllning till henne, desto uppriktigare som man tycker sig förmärka ett stänk av självanklagelse i den. Liksom i föregående verk har Sandgren strött in små historier, här exempel på bygdeskrock och bygdeskämt, ofta mycket roliga och berättade med den genuina bygdeepikens enkla åskådlighet.

Som en historisk skildring kan också *Fredrik Bööks* soldatroman *Viktor Lejon* betraktas. Det är en stilistiskt lysande bok, fylld av tidshistorisk sakkänedom och av fint stämda naturskildringar. Men den är samtidigt präglad av vad nutiden lärt dess författare om människans moraliska ensamhet och om en värld, som är »full av villfarelse, trolöshet och kärlekslöshet».

Hjalmar Bergman var den förste, som på verkligt allvar förde in den psykoanalytiska forskningens synsätt i vår litteratur. Av en tillfällighet är han med också i 1935 års bokflod. I volymen *Det har berättats mig* ha några av hans tidigare icke samlade alster förts ihop. Det är emellertid inte s. k. skönlitterära bidrag det här är fråga om utan föredrag och essäer. Boken kommer att bli oundgänglig för alla, som i framtiden ämna syssla med denne vår mest betydande författare efter 90-talsgruppen, liksom överhuvud för var

och en, som vill tränga under ytan av hans förbryllande och förtrollande författarskap. Det är f. ö. en så strålande kvickhet, en så fruktbringande genialitet i H. J. Bergmans här publicerade föredrag över skilda konstnärliga frågor, att boken kan räknas till en av de allra intressantaste och mest underhållande under året.

Som förut antytts ha så gott som alla 1935 års romaner mer eller mindre direkt, mer eller mindre avsiktligt tagit intryck av tidens ivrigt diskuterade psykologiska problem. Människoskildringen har blivit det över allt annat dominerande i vår prosalitteratur. Hos ingen framträder lärospånen så tydligt som hos debutanten *Birgit Lange*. Hennes *Ringmuren* är blott till det yttre en roman i Buddenbrooks stil — en berättelse om ett handelshus i en handels- och sjöfartsstad. Till hela sin inre karaktär är den en psykologisk studie i Freuds skola — själva titeln är ju en typisk freudiansk symbol. Det händer mycket litet i *Ringmuren*, vilket bidrager till att skildringen inte löper så lätt. Allt är koncentrerat till den själsliga analysen, som är oblidkeligt illusionsfri, metodiskt dissekerande, koncentrerad till det understa lagret i själslivet. Den kan ibland förefalla litet för metodisk i sitt ständigt varierade schema över de psykiska avlagringarna: vad man säger, vad man tänker under det man säger, vad man egentligen skyler över genom det man sålunda tänker. Men Birgit Lange når fram till en förbluffande rikedom genom denna analys. Hon inte bara avslöjar förljugna och förfrusna karaktärer, hon skonar inte heller skenbart lyckliga och harmoniska människor, överallt visar hon på det komplicerade i människonaturen. Hon kan vara obarmhärtig, t. ex. i porträttet av modeprästen med den tjusiga smörtenoren och den hänfödda dampubliken, men hon kan också klokt och vackert skildra det befriande och förlösande i den tappra osjälvisheten. Med *Ringmuren* har Birgit Lange visat sig vara inte bara den främsta författarinnan i sin vittra stad utan också den främsta svenska debutanten under året.

Analysen av ett själsliv dominerar helt och hållet även i *Harry Blombergs* roman *Det brinner i snön*, som behandlar den religiösa omvändelsens psykologiska problem. Lars Lundius har övergivit sin vetenskapliga karriär och utan inre tvång blivit präst. I den lappmarksförsamling, dit han kommit, härskar hedendom och barbari. Steg för steg drivs Lundius fram till omvändelse, till allt hänsynslösare motstånd mot alla världsliga, samhällsliga och till slut även kyrkliga band men samtidigt också till hänsynslös underkastelse under den allt krävande och allt förlåtande makt, vars tjänare han först endast varit till skenet. Det är friskhet, must och kraft över denna skildring — en sorts själslig friluftsskildring — men också mycken kunskap, inre upplevelse och fin lyhördhet i framställningen av det invecklade religionspsykologiska problem förf. tagit upp till behandling. Man kan diskutera, om jagformen varit den lämpligaste för denna analys. Den stämmer inte alltid överens med huvudpersonens karaktär. Det är vidare uppenbart, att Blombergs roman är inspirerad av læstadianismen. Lars Lundius är gestaltad efter Lars Levi

Litteratur

Læstadius: intrycken från lappflickan, predikotypen med det drastiga språket, det botaniska intresset, hederslegionen etc. En fritt komponerad roman med så tydliga historiska syftningar som denna får dock något av halvhet över sig. Den inger en viss osäkerhetskänsla, som onödigtvis skadar ett verk, bakom vilket det ligger både grundliga studier och djup inlevelse.

Tron på rätten och godheten som en livsmakt och som den främsta av alla går igenom *Harald Beijers* författarskap. För sin skildringskonst behöver denne författare stort utrymme. Liksom Harry Blomberg skapar han en verklighet för sig själv, lätt igenkännlig men ändå fiktiv. Beijer använde metoden i sin föregående roman och fortsätter med den i *Ångaren Rättfärdigheten*. Den tillgår så, att han vänder ett varv på väderstrecken: det stora kejsarriket har barbarstaten i väster och det svarthåriga kulturfolket i öster, dess kejsare har ena benet, inte ena armen, något förkrympt o. s. v. Helmer Gallos ledstjärna bär icke namnet rättfärdighet. Han känner den skapande kraften i sitt inre. Därför överger han sin fästnö, gifter in sig i ett stort rederi, sätter detta på fötter utan skrupler för allsköns svindelaktiga manipulationer, utökar rörelsen, slår konkurrenterna och står slutligen som ledare för världens största handelsflotta. Han offrar sitt liv och riskerar sin heder för det stora verket, vinner seger och ära men inte lycka. Hans strid har gällt makten, inte rätten och därför måste han straffas. Men straffet drabbar honom dock alldeles särskilt för en avvikelse från den sålunda inslagna livsvägen, för det äktenskapsbrott han begått med sin förra fästnö. Hon, hennes son med honom och hennes man dö samtidigt, just i det ögonblick Gallo når höjden av makt. Han förtar nu en underlig botgörarvandring och slutar som en luttrad människa, fortfarande behållande sin makt, ja t. o. m. avancerande till rikspräsident efter det stora kriget och kejsardömet fall. Romanens förtjänst ligger i dess moraliska patos, icke i tillämpningen av moralen, som är rätt dunkel. Sin främsta tillgång har förf. i den outsinliga fabuleringsgåva, som alltid utmärkt hans författarskap. Hans språk har också förenklats sedan sist.

Beijers roman är inte en målmedvetet lagd skildring av mannen och hans kall, av konflikten eller överensstämmelsen mellan verket och människan. Det finns bara en roman, som med full avsikt och rätlinjig konsekvens skildrar en människa i hennes yrke, nämligen *Hugo Swenssons* prisroman *Paul Hoffman, läroverksadjunkt*, förut anmäld i denna tidskrift. Den berättigade framgång, som denna utmärkta bok vunnit, ligger delvis i det för författaren självklara valet av yrke i denna yrkesroman. Skolan står i intressets centrum just nu, dess värld är allom bekant, åtminstone från skolbänkens utsiktspunkt. Det är i alla fall något banbrytande Swensson åstadkommit, när han så levande, så spännande förstått att skildra en människas arbetsliv. Hans närmaste konkurrenter ha inte lyckats. *Josef Kjellgrens Människor kring en bro* är endast skenbart en yrkesroman. Den är visserligen koncentrerad kring Västerbrobygget

och dess införda arbetsjournaler ge en originell atmosfär av teknisk saklighet över skildringen, men denna är helt förlagd till fritiden och barackerna. På detta sätt blir romanen närmast en följd av nära sammanhängande noveller. Åtskilliga aktuella, sociala frågor diskuteras eller belysas — det är betecknande, att några av de yppersta sidorna i denna arbetets roman skildra en dag på en arbetslöshetsbyrå — men framför allt visar Kjellgren här sin ingående kunskap om den svenske arbetaren i helg och söcken. Det finns gott om väl tecknade porträtt och säkert fångade situations- och miljöbilder i denna sociala klassroman.

Till den sociala romanen hör också *Hans Botwids Leken som fortsätter*. Den är vår första, stort anlagda förstadsroman och skildrar utvecklingen av ett samhälle, vilket från landsbygd och boplats för hantverkare slutligen inkorporeras med Storstockholm. Man skulle kunna kalla boken för en förstads Hemsöborna. Också här blir nämligen den sluge, framsynte och initiativrike drängen gift med änkan och fiende till hennes söner. Krans hos Botwid lyckas emellertid bättre än Karlsson hos Strindberg. Han river ner det gamla och bygger nytt, får till stånd en spårvägslinje och lockar nya människor till sitt nya samhälle. Under tiden har han att kämpa med sina styvsöner, som växa upp till män under dessa år. Skildringen av pojkarna är friskt och säkert gjord, likaså av själva samhällets atmosfär, av kalas och slagsmål och dans i det gröna, av folktyper och situationer. Däremot kommer man inte huvudpersonen Krans riktigt in på livet. Han måste vara något av ett geni med sin klara blick för vad framtiden bär i sitt sköte, han är liksom Beijers skeppsredare en man, som offrar allt för det stora verket, och därför vill man få en rikare och klarare inblick i hans inre. Romanen slutar med en försoning mellan Krans och styvsönerna. På dess sista sidor ges en utblick över den fortsatta utvecklingen, vilket emellertid närmast verkar som en onödig början på en ny roman med nya frågor och problem.

Ivar Lo-Johanssons Kungsgatan är den digraste av höstens romaner. Är den menad som en skildring av storstadens huvudstråk som symbol för dess väsen, kan man endast betrakta resultatet som en ansats. Närmast är det väl också en annan fråga, som här tagits upp till behandling, frågan om invandringen till städerna och landsbygdens avfolkning. I Kungsgatan, vars handling är förlagd till 1920-talets slut, blir exemplifieringen och belysningen av detta invecklade problem för snäv. Statarflickan Marta reser från sin sömmlandsby till Stockholm, börjar på kafé, fortsätter som glädjeflicka och faller allt djupare, tills hon nödtorftigt räddas, bruten och förgrämd. Hennes ungdomsvän, bondpojken Adrian, får genom folkhögskolan sin håg för vidare vyer väckt, börjar vantrivas på gården och ger sig också han till Stockholm. Han kommer in vid posten som brevbärare, vantrivs naturligtvis med arbetet, blir sedan smittad av Marta, genomlider en lång sjukdomsperiod och slutar som byggnadsarbetare. Det finns mycket i berättelsen om Adrian, som är

Litteratur

skildrat med det självupplevdas intensitet, men det är ändå ett öde, som inte griper särskilt starkt. Och det leder inte fram till kärnan av de sociala spörsmål, som man väntar sig behandling av. Det finns annars många detaljer, som man fäster sig vid, framför allt den säkra skildringen av byggnadsarbetaren Moderat, ett präktigt porträtt av en präktig karl. Men det är också gott om likgiltiga sidor, intetsägande samtal och onödiga detaljskildringar, och det har inte lyckats förf. att få balans mellan de två parallella handlingarna.

Samtidens problem ha också inspirerat *Elin Wägner*. Romanen *Vändkorset* visar emellertid därjämte hennes tekniska färdighet. Handlingen är koncentrerad till tre kritiska dygn i ett litet småländskt industrisamhälle. Åtskilliga konflikter flätas med stor skicklighet in i varandra och spänningen hålles hela tiden vid liv, bl. a. med inslag från kriminalnovellernas ämnesområde. Samhället sättes i gungning, när fabriksdriften tvingas att inställa sin dittillsvarande verksamhet. Kyrkoherden hoppas på en andlig väckelse under hem-sökelsens tid. Det blir emellertid ingen väckelse, det blir en andelsförening i stället, och samhället kan återgå till vardagen. Men för åtskilliga har livet förändrats i grund. Prästfrun, som är läkare och skicklig psykiatriker, kommer till insikt om hur oförenlig hennes och mannens livssyn i själva verket är. Det är hon, som har förf:s starkaste sympatier: hon är vidsynt, klok, praktiskt verksam i osentimental människokärlek, kort sagt ett ideal. Kyrkoherden, en människotyp alldeles motsatt t. ex. Blombergs lidelsefulle, hete och kraftige väckelsepredikant, visar sig i avgörandets stund som en överspänd och samtidigt vek representant för ecclesias militans. Kyrkan i denna form har inte förf:s sympati; därför besegras hon av andelsföreningens världsliga broderskap. Däremot sympatiserar pacifisten Wägner med statspolisens fredliga och uniformslösa maktbefogenhet; därför representeras den av en gestalt, som förenar mästerdetektivens skarpsinne, själasörjarens klokhet och romanhjältens gentlemannaskap. Man behöver sålunda inte ta miste på Elin Wägners ställningstagande. *Vändkorset* är emellertid på intet sätt dogmatisk, dess människor leva som riktiga människor, påverkbara, offer för känslor och passioner, dess svenska samhälle är säkert tecknat, dess berättarkonst utmärkt, dess livssyn präglad av frisinnad humanitet.

Tora Nordström-Bonniers Vanlig anständighet behandlar ett moraliskt spörsmål, den gamla konflikten mellan kärleken och plikten. En svensk adelsflicka har från en ruinerad herrgård kommit utomlands som gymnast och gift sig med en fransk-schweizisk hotellägare på Rivieran. Utan hemgift blir hon motvilligt accepterad av hans familj, kommer snarast i klass med de anställda, blir illa behandlad och får inte ens ta hand om sin lille sons uppfostran. Hon grips av en allt starkare hemlängtan. Av en tillfällighet får hon ett arv och möter en ung svensk, som förälskar sig i henne. Frestelsen har sålunda gjorts så lockande som möjligt. Just därför kan hon inte falla för den. Hon stannar på den svåraste posten liksom hennes

förfader vid Narva, hennes samvete kan inte glömma den gamla regementsfanans motto: Lagen är frihetens högsta form. Det är hennes sätt att tolka innebörden i biskop Thomas gamla svenska sång. Romanen handlar således om mycket ovanlig anständighet, om den rest av det karolinska draget, som finns kvar hos de många förskingringarnas folk. Tora Nordström-Bonnier har på ett alldeles utsökt sätt fått fram den slafsiga atmosfären i det deklasserade rivierahotellet, liksom över huvud det väsensfrämmande mellan svenskt och franskt, och hon har med en språkkonst av hög klass skildrat hemlängtans drömbilder. Med blott några ord om ett kluckande insjövatten mot en solstekt badhusbrygga kan hon skapa en förtätad stämning, lika genuint svensk som hos Carl Larsson och Zorn.

Olle Hedberg är den redbare och pålitlige realisten bland våra romanförfattare. Hans område är begränsat men han behärskar det suveränt. Inom detta område, den borgerliga vardagen, är intet honom okänt, intet honom likgiltigt. Varje detalj i miljön, varje bifigur är noga studerad. Och han är utan illusioner. I romanen *Att få tillhöra dig* har han valt en stockholmsk familjekrets, en pensionerad lektorsänka, vars son är högskolestudent och vars dotter är kontorist. Deras yttre liv är gemensamt, men var och en har sin inre värld för sig själv. Hedberg skildrar med väl beräknad konst den växelverkan som försiggår mellan detta yttre och inre, de olika reaktionerna inför samma företeelser, de skilda betydelserna av de ingripanden, som ske inom denna trånga krets. Modern är en utmärkt tecknad figur och i dotterns tragiska kärlekssaga har han givit sin bild av den moderna unga flickan, trofast, ärlig, renhårig och tapper. Allt är berättat med en självklar enkelhet, en distinkt lågmäldhet, som tvingar läsaren att lyssna.

Som berättare har också *Waldemar Hammenhög* vunnit sina framgångar. Hans *Svenske Apollo* ser till en början ut att vara en stor roman om ett affärsföretag. Det är den emellertid inte. Hammenhög står både som konstnär och i fråga om den miljö han skildrar ett steg under Hedberg. Hans värld är hantverkarnas, småborgarnas, kontoristernas. Det underliga svindelföretaget Svenske Apollos sällsamma affärsprinciper belysas blott av det otroliga slarv, som råder inom de lägre regionerna. Handlingen rör sig huvudsakligen om en kärlekshistoria mellan två av de anställda. Det är betecknande, att den kvinnliga kontoristen — en typ som hos Hedberg var huvudpersonen — här skildras huvudsakligen utifrån, under det att den unge hjälten, som från realskoleexamen fått anställning av enklare slag, blir den säkrast analyserade personen. Hammenhög har med sin ingående detaljkonst och sin blick för de små tingens betydelse skildrat hans miljö och hans många ungdomliga reaktioner av storhetsdrömmar och världssmärta, kärleksjubel och svartsjuka. Romanen hör till underhållningslektyren utan att därför vara olitterär, och den är skriven med Hammenhögs vanliga glada och bekymmerslösa fart.

Till underhållningslitteraturens högreståndsavdelning höra också *Walter Ljungquists Släkten står på trappan* och *Dagmar Edqvists*

Litteratur

Tre män och Cecilia. Den förra, vars handling koncentrerats kring ett lantligt släktnöte i herrgårdsmiljö, har en så invecklad apparat och ett sådant vimmel av medverkande, att förf. knappast hunnit med annat än att sköta trådarna. Det finns emellertid svensk sommarstämning och en del goda typer i boken. Den senare, som väl närmast är skriven för dampubliken, är både konstruerad i anläggningen och mångordig i utförandet men ger onekligen ett par levande människor till resultat. Båda dessa romaner handla om hämningar och utlösningar: en ängsligt bevarad hemlighet, ett socialt och moraliskt brott tvingas fram i dagen och resulterar i befrielse. Ljungquist ställer den sanningskära unga generationen i kontrast mot det mera förljugna och lättförfasade äldre släktet, Dagmar Edqvists fall gäller en moder, som avslöjar sitt livs hemlighet för scenen, vilkens livsduglighet är i färd att hämmas på grund av hans hjältedyrkan av modern och den man, som han trott vara sin far. Man undrar bara, hur det skulle ha gått i ett liknande fall, om modern inte haft något brott att avslöja.

Novellkonsten representeras först och främst av *Sigfrid Siwertz*, numera utan konkurrens när det gäller den utförliga, från 90-talet ärvda novellstilen, vilken ingalunda är identisk med den moderna »korta romanens» stil. Siwertz' novellkonst är resonerande och reflekterande, den avslöjar en nu-diktare med säker iakttagelseförmåga, djup människokänedom och bred, vidsynt humanism. Analysen har ett slags noggrant prövande, lugnt övervägande drag över sig. Innebörden i varje reaktion studeras omsorgsfullt och händelseförloppet ger ofta anledning till utblickar åt olika håll. Titelnovellen i *Sista äventyret* är visserligen byggd på ett föga trovärdigt förbehåll, men den är fylld av aktuellt liv, vaken reflexion och psykologisk säkerhet; den andra novellens huvudperson, skrivmaskinsdamen, Prinsessan av rutinen, är en smula över-funktionaliserad — man får åtminstone hoppas det — men berättelsen med sitt lätta raljeri, sin ibland nästan smärftfulla satir och sitt djupa allvar har något mycket väsentligt att säga.

Det mindre formatet, short story-typen, har bl. a. odlats av de två närbesläktade författarinnorna *Hertha Odeman*, *Det krånliga — det enkla livet* och *Gertrud Lilja*, *Fröken Andersson och ungdomen*. Båda ha förmågan att skissera upp ett livsöde av en enkel situation eller belysa en karaktär genom den rätta placeringen av en replik, ett infall eller en vardaglig handling. Det är »veckans novell» i konstnärlig utformning.

Pär Lagerkvist har på senare tid inspirerats av de nya världshistoriska omvälvningarna. Samlingen *I den tiden* — har också dagens, och morgondagens, stora frågor till ämne. I små novellartade skisser skildrar han t. ex. en framtida barnarmés första blodsdop eller landet Liberien, där kommande diktaturstyrda människor ännu kunna studera en rest av den primitiva kulturen från ett förhitlerskt skede. Pär Lagerkvist har med andra ord prövat på den genomkomponerade, fiktivt-aktuella satiren, vars oupphunn mästare är

Swift. Lagerkvist saknar ingalunda satirisk begåvning, inte heller den indignation, varav inspirationen i detta fall måste väckas, men den riktiga kraften och konsekvensen mäktar han ändå inte presteras. Han är på något sätt alldeles för sorgsen innerst inne. Mera äkta verka några lyriska prosastycken med typiskt lagerkvistska, eskatologiska stämningar. Ett par symboliska bidrag äro svårtydda och dunkla; de ha emellertid blivit mycket berömda, om än icke förklarade av kritiken.

Till novellisternas rad sällar sig också vår ende internationelle äventyrsförfattare *Frank Heller* med samlingen *Herr Collins alibi*, vilken utan att höra till alptopparna i hans produktion är mycket karakteristisk för sin författares kulturella, på världsvana, beresthet och beläsenhet grundade spiritualitet. Frank Heller är lingvist och han känner sina klassiker. Charmen i hans stilkonst beror ju i hög grad på fruktbara studier i följetongsöversättningarnas språkfel. Och liksom Frank Heller en gång skrivit en roman med Odysseens strofer ringande i öronen och en annan med Tusen och en natts yppigt blommande bildspråk i minnet, så presenterar han denna gång en novell om farfar Collin, notarie i Röda Rummets klassiska svenska ämbetsverk. Frank Heller har en säregen förmåga att vara underhållande för alla men alldeles särskilt underhållande för dem, som ännu inte glömt de gamla klassikerna. Det är inte alla äventyrsförfattare, som på detta sätt skänka belöning åt dygden.

Den kortaste prosaformen, skissen, historietten, kåseriet representeras dels av *Sven Barthel*, som i två små volymer, *Kust* och *Ö*, givit en rad träffsäkra, ofta rent måleriska, sakligt lyriska skildringar från skärgården och dess vardagsliv, dels av *Hasse Z.*, den främste efter H. J. Söderberg inom den korta, personligt stämde historietten, och den främste utan konkurrens inom kåseriet. I den sista samlingen, *Lyckans Land*, är tyvärr det rent novellistiska inslaget mycket sparsamt men innehållet är annars rikt och skiftande. Hasse Z:s konst är mycket personlig men allt annat än enformig. Han föraktar inte ordleken, han kan fortfarande skriva i de gamla humorernas anda — alla sätt äro bra utom de tråkiga — han har ett utomordentligt sinne för repliken, särskilt slutrepliken, han kan turnera en anekdot som ingen annan och han kan vara allvarlig utan risk att bli missuppfattad. Hans varma och rika humor representerar en livsform av äkta humanitet. Den ger honom bland annat en fri överblick över tingen. Hasse Z. har en välgörande förmåga att skildra det gamla goda i den förlöjligade oscariska tidsåldern och att avslöja det löjlige i den allvarligt självmedvetna nutiden. Han kan också konsten att belysa och skildra en människa med hjälp blott av ett fång anekdoter. Kanske Hasse Z. rent av når allra högst, när han får skildra människor, som han sätter värde på, goda, glada och sunda människor. Hans samling världsvisa dagskåserier är ett ganska värdefullt supplement för dem som med prosalitteraturen som ledning söka fånga de verkliga dragen i 1935 års anlete.

Elof Ehnmark.